SIFAT (ÖN AD)

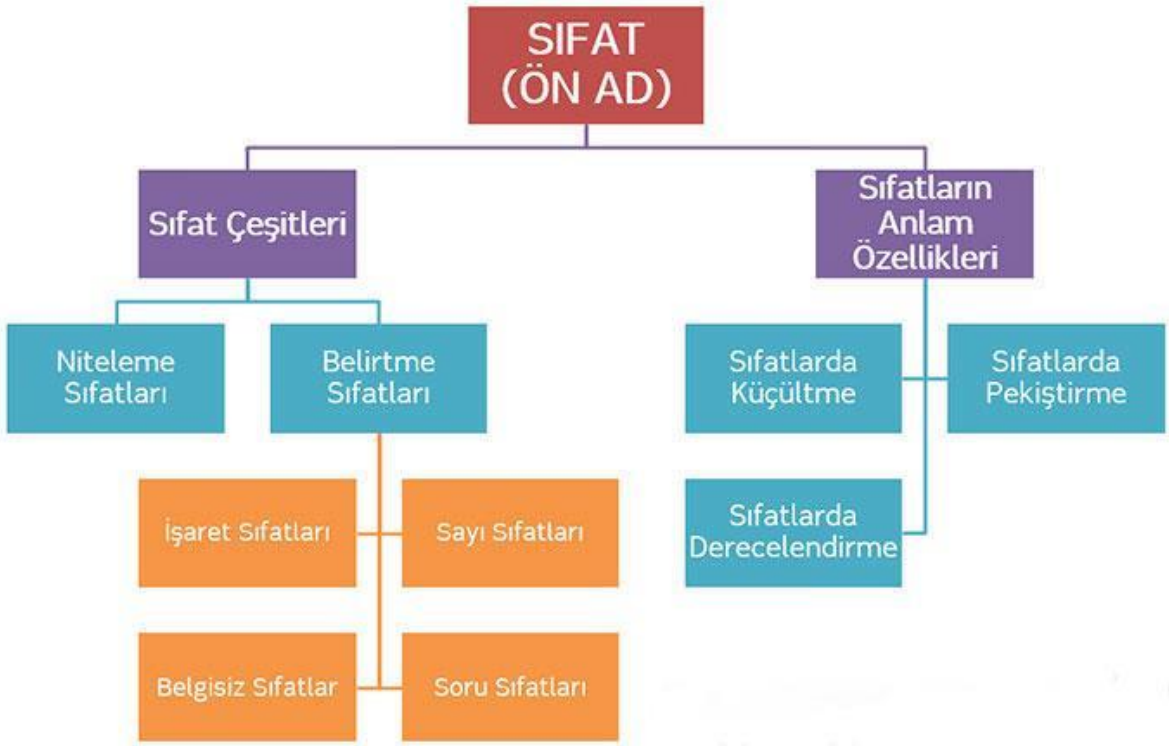
İsimlerin önüne gelerek isimleri renk, şekil, durum, sayı, soru vb. yönlerden niteleyen veya belirten sözcüklere **sıfat** denir.

Sıfatlar, iki ana gruba ayrılır:

A) Niteleme Sıfatları

B) Belirtme Sıfatları

1. **İşaret Sıfatı**
2. **Sayı Sıfatı**
   - **Asıl Sayı Sıfatı**
   - **Sıra Sayı Sıfatı**
   - **Üleştirme Sayı Sıfatı**
   - **Kesir Sayı Sıfatı**
3. **Belgisiz Sıfat**
4. **Soru Sıfatı**

A) NİTELEME SIFATLARI

Bir adı; durum, şekil, biçim, renk yönüyle niteleyen sözcüklerdir. Niteleme sıfatları, ada sorulan "**Nasıl?"** sorusunun cevabı olan sözcüklerdir.

Kısa, büyük, küçük, sert, yumuşak, acı, tatlı, tuzlu, beyaz, siyah, mavi, kırmızı, eski, yeni, çürük, sağlam, ağır, hafif gibi sözcükler bir niteliği bildirir. Bunun gibi sözcükler bir ismin önüne gelip onları nitelediğinde sıfat olur.

- Trenimiz **karlı** dağların arasından geçiyor.
- Mahalledeki **dik** yokuşu çıkmakta zorlanıyorum.
- Annem, **eski** kitaplarımı atmamı istiyor.
- Gemimiz **masmavi** denizde yunuslarla yarışıyor.
- **Kızarmış** elmalar dallarda çok güzel görünüyor.
- **Eğri büğrü** yolda arabamız çok yavaş ilerliyor.

- Ben gamlı, donuk *kış güneşi*
  Çıplak *dallarda*, sessiz dinleniyordum
  Ben güzel *günlerin* şairiyim
  Saadetten alıyorum ilhamımı
- Serer sarı *saçlarını*
  Salkım söğüt serin *suya*
- İstanbul'da, Boğaziçi'nde
  Bir fakir *Orhan Veli'yim*
  Veli'nin oğluyum
  Tarifsiz *kederler* içinde

Uyarı: Niteleme sıfatı olarak kullanılan sözcükler, isim ya da zarf da olabilir:

- Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.
  Sıfat

- Tatlı yiyelim, tatlı konuşalım.
  (isim) (zarf)

- Güzel düşün, iyi hisset.
  (zarf) (zarf)

- Okuma yok, yazma yok, bilmeyiz eski, yeni; (isim)
  Kuzular bize söyler yılların geçtiğini.

Ünvan Sıfatları

Kişilerin meslek, rütbe, makam gibi sosyal statülerini belirten sözcüklere, ünvan sıfatı denir. Ünvan sıfatları, adların önüne de sonuna da gelebilir. Ünvan sıfatları da niteleme sıfatları içinde değerlendirilir.
Ziya Paşa**,** Kadir **amca, Binbaşı** Kemal, Ali **Efendi…**

Beni **Doktor** Selim **Bey** muayene edecek.

Adlaşmış Sıfat

Niteleme sıfatlarında; sıfatın önündeki ismin düşüp sıfatın, nitelediği ismin yerine geçecek şekilde kullanılmasıdır. Bu sözcüklere "adlaşmış sıfat" denir.

- **Ben daha çok, eski şairlerin şiirlerini beğeniyorum.**
- **Ben daha çok, eskilerin şiirlerini beğeniyorum.**

Birinci cümlede **eski** sözcüğü, **şair** adını niteleyen bir niteleme sıfatıdır. İkinci cümlede ise, **eski şairler** tamlamasındaki **şair** adı düşmüş, **eski** sözcüğü nitelik bildirirken aynı zamanda **şair** adının yerine geçmiş, yani adlaşmış sıfat olmuştur.

- **Hastanede yatarken bir yakınım bile beni aramadı.**
- **Büyük elmalarla küçükleri ayrı ayrı koyalım.**

Bu cümlelerin birincisinde **yakınım** sözcüğü, **akraba**, **arkadaş** adlarını nitelerken, çekim eki alarak hem bu adların yerine geçmiş hem de nitelik bildirerek adlaşmış sıfat olmuştur. İkinci cümlede **küçükler** sözcüğü, **elma** adını nitelerken, çekim eki alarak hem **elma** adının yerine geçmiş hem de nitelik bildirerek adlaşmış sıfat olmuştur.

B) BELİRTME SIFATLARI

Adları; işaret, sayı, soru, belgisizlik yönüyle belirten sıfatlardır.

1) İşaret Sıfatı

Adları işaret yönüyle belirten, onları işaret eden sözcüklerdir.

- Asıl işaret sıfatları: **bu, şu, o**
- Yer anlamlı işaret sıfatları: **öte, öteki, beriki, öbür**
- Biçim anlamlı işaret sıfatları: **böyle, şöyle, öyle**

- Bizim küçüklüğümüzde <u>şu</u> alan, ağaçlarla doluydu.
- <u>O</u> kitabı babam daha çocukken okumuş.
- <u>Öteki</u> çantada sana aldığım hediyeler var.
- Sizin dilekçeniz <u>öbü</u>r dosyada kalmış.

Bu cümlelerde geçen **şu, o, öteki, öbür** sözcükleri, önündeki adları, işaret yönüyle öteki varlıklardan ayırıp belirttiği için işaret sıfatıdır.

- <u>Öte</u> *yandan* kafiye, şiirin kolayca ezberlenmesinde önemli bir role sahiptir.
- Ganj Nehri'nin <u>öte</u> *yamacında* bir mabet var.
- <u>Öteki</u> âlemde ne var ne yok koca şair.
- Ne <u>böyle</u> *sevdalar* gördüm
  Ne <u>böyle</u> *ayrılıklar*
- <u>Öyle</u> bir *zamana* geldik
  Küfrün adı iman oldu

UYARILAR

"**Bu, şu, o**" sözcükleri zamir de olabilir

- Bu *kitabı* daha önce okumuştum. (sıfat)
- Bu, bizim yaşadığımız en önemli sorundu. (zamir)

"**Bu, şu, o**" sözcükleri ek alırsa zamir olur:

- Onu bunu bilmem kararlıyım
  Hiç yalvarma ben haklıyım
- Şunu uzatır mısın?
- Onlar bizim, biz onların
  Dalgalar denizin, deniz dalgaların

"**Öteki, beriki**" sözcükleri bir adın yerini tutacak şekilde kullanılırsa zamir olur:

- Öteki *mesele* bizi ilgilendirmiyor aslında. (sıfat)
- Öteki sende kalsın, yarın alırım. (zamir)

"Böyle, öyle, şöyle" fiilleri fiilimsileri nitelediğinde zarf olarak kullanılır:

- A birader böyle *nasihat* olur mu? (sıfat)
  Ben de böyle düşünmüştüm. (zarf)
- Öyle bir *yerdeyim* ki bir yanım mavi yosun (sıfat)
  Ne yapalım, öyle doğmuş onlar, deyip bırakamayız. (zarf)
- Şehirden uzak, şöyle bir *evim* olsun. (sıfat)
  Şöyle bir bakın adamın yüzüne her şeyi anlarsınız. (zarf)

Not: "Bunlar, Şunlar, Onlar" sözcükleri sıfat olarak kullanılmaz. Çünkü çekim eki almışlardır.

Not: "-ki" eki yer ve zaman bildiren sözcüklerden sonra gelip eklendiği sözcüğü sıfat yapar. Bulunma hal ekiyle kalıplaşarak **–daki, -deki, -taki, -teki** ekleri eklendiği sözcüğü her zaman sıfat yapar.

— Masadaki kitapları daha yeni aldım.
— Bizi yarınki toplantıya çağırıyorlar.

2) Sayı Sıfatı

Varlıkları sayı yönüyle belirten sözcüklerdir.

a. Asıl Sayı Sıfatı

Varlıkların sayılarını kesin olarak belirten sözcüklerdir. Ada sorulan **kaç** sorusunun cevabıdır.

- İşe gitmek için her gün iki otobüse biniyorum.

UYARILAR

➢ Sayılar, bir varlığın sayısını belirtmediği zaman sadece isimdir:
- Dokuzun karekökü üçtür.

➢ Asıl sayı sıfatlarının belirttiği adlar birkaç istisna dışında çoğullanmaz. Çoğul eki alanlar ise tamlamaya çoğulluk dışında, topluluk ya da abartma gibi anlamlar katar:
- Yedi Göller, Kırk Haramiler, üç silahşorlar, yedi uyurlar…

➢ "**Bir**" sözcüğü isim dışında duruma göre sayı sıfatı, belgisiz sıfat, niteleme sıfatı ya da edat olabilir:

➢ "Bir" sözcüğü sadece **bir sayının adı** olarak kullanıldığında **isimdir**:
- Sınavda bir almayı nasıl başardın?

➢ "**Tek**" anlamında kullanılırsa **asıl sayı sıfatı**dır:
- Sadece bir *gün* kaldı.

➢ "**Herhangi bir**" anlamında kullanılırsa **belgisiz sıfat**:
- Bir gün ansızın çıkagelirim.

➢ "**Aynı**" anlamında kullanılırsa da **niteleme sıfatı** olur:
- Baba katiliyle baban bir *safta*.

➢ "**Sadece**" anlamında kullanılırsa **edat**:
- Bir adın kalmalı geriye / bütün kırılmış şeylerin nihayetinde

➢ "**Tek**" sözcüğü "**bir**", "**çift**" sözcüğü ise "**iki**" anlamında kullanılırsa asıl sayı sıfatı sayılır:
- Tek *kişilik* yerimiz var.
  Çift *kişilik* odalar doluymuş.

b. Sıra Sayı Sıfatları:

Belirttiği varlığın sırasını gösteren sıfatlardır. Asıl sayı sıfatlarına getirilen "**(i)nci**" ekiyle türetilir:

- Üçüncü *Şahsın* Şiiri kimindi?

UYARILAR

➢ Sıra sayı sıfatından sonra gelen adlar gerekirse çoğullanır:
- İkinci *sınıflar* gezi düzenlemiş.

➢ "**İlk**" sözcüğü "**birinci**" anlamında kullanıldığı zaman sıra sayı sıfatıdır:
- ilk sokaktan sağa dönün.

c. Üleştirme Sayı Sıfatları:

Varlıkların eşit bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlardır. Bunlar bölme, ayırma, paylaştırma ifade ederler. Asıl sayı sıfatlarına getirilen **"-ar, -er"** ekiyle yapılır. Ada sorulan **kaçar** sorusunun cevabıdır.

- Bu şiirin son iki bendi üçer *mısradır.*
- Masadaki tabaklara ikişer köfte koyalım.
- Gitgide birer *ayet* gibi derinleştiler

Uyarı: Üleştirme sayıları rakamla değil yazıyla yazılır.

d. Kesir Sayı Sıfatları:

Bir bütünün eşit parçalarından belli bir bölümünü gösteren sıfatlardır. Birinci sayıya "**-de"** eki getirilerek yapılır.

- Şirkette yüzde on *hissesi* var.
- Yüzde doksan *başarı* elde etmeyi beklemiyorduk.

UYARILAR

➢ "**Yarım, çeyrek, buçuk, yarı**" sözcükleri de kesir sayı sıfatı olabilir. Ancak bu sözcükler tam sayı bildiriyorsa asıl sayı sıfatıdır:

- Birinci Dünya Savaşı'nda yarım *milyon* insan öldü. (yani 500 bin=asıl sayı sıfatı)
- Herkese yarım *ekmek* verdiler. (kesir sayı sıfatı)

➢ Kesir sayıları eylemleri ya da eylemsileri belirttiğinde ise zarf olur.

- Merak etme, yüzde yüz bitti bu iş. (zarf)

e. Topluluk Sayı Sıfatları:

Belirttikleri varlıklar arasında bir birlik, yakınlık olduğunu gösteren sıfatlardır. İkiden yediye kadar olan sayılara **-(i)z** eki getirilerek yapılır:

- İkiz *hayaletler* gibi yürüdük
  Puslu aydınlıkta o bahar günü

3) Belgisiz Sıfatlar

Adları belirtirken kesinlik bildirmeyen sıfatlardır.
Birkaç, birçok, bir, çok, çoğu, kimi, bazı, bütün, tüm, başka, birtakım, her, hiçbir, herhangi…

- Sanatçının birçok şiirini ezbere bilirim.
- Bütün sınıf dışarıda toplandı.
- Bugün size soracak çok sorum var.
- Okulun koridorundaki bazı resimler ilgimi çekti.
- Birkaç araba yolun kenarına park etmişti.
- Arkadaşım, başka sınıfta derse giriyor.
- Yürüyerek eski bir binanın önüne geldik.

UYARILAR

➢ "**Çoğu**" ve "**kimi**" sözcükleri zamir olarak da kullanılabilir:

- Evlerin çoğu gereği gibi tasvir edilemedi.
- Kimi sevsem sensin, hayret

➢ "**Bazı, birçok, başka, birkaç, hiçbir, biraz**" gibi belgisiz sıfatlar iyelik eki alırsa zamir olur:

- Birçoğu yurt dışından gelmiş.
- Birkaçı fark etti aslında senin olmadığını.
- Başkası olma, kendin ol.
- Birazı da sonraya kalsın.
- Hiçbirinizi sevmiyorum diye…

4) Soru Sıfatı

Adları soru yoluyla belirten sözcüklerdir. Soru sıfatlarının cevabı yine sıfattır.
Nasıl, kaç, kaçıncı, kaçar, hangi, ne kadar, ne

- Göndereceğiniz servise, kaç kişi binebilir?
- Anlattığın öyküyü hangi kitapta okudun?
- Müdürle görüşmek için kaçıncı kata çıkacağız?
- Sınav için ne kadar süre verilecek?
- Nasıl bir kitaptan hoşlanır çocuğunuz?
- Biz statta ne tarafta oturacağız?

UYARI : "Hangisi, kaçı" soru zamirleriyle "**hangi, kaç**" soru sıfatlarını birbirine karıştırmamak gerekir.

- Hangi öğrenci senin en iyi arkadaşın? (soru sıfatı)
- Hangisi senin en iyi arkadaşın? (soru zamiri)
- Burada kaç yolcu inecek? (soru sıfatı)
- Burada yolcuların kaçı inecek? (soru zamiri)

UYARILAR

➢ "**Ne**" sorusu **"Hangi**" anlamıyla kullanılırsa **sıfattır:**

- Ne *gün* dönecekmiş?

➢ **Niçin** anlamında kullanılırsa **zarftır:**

- Ne dönüp duruyor havada kuşlar?

➢ **Bir adın yerini** tutmak üzere kullanıldığında **zamirdir:**

- Peki, biz okulda ne öğrendik bunca yıl?

➢ "**Nasıl**" eylem ve eylemsilerin anlamını etkilemişse **soru zarfıdır:**

- Nasıl geçer sensiz bu yaz
- Nasıl gittiğini biz de bilmiyoruz.

➢ "**Ne kadar**" eylem ve eylemsileri soru yoluyla belirtirse **soru zarfıdır:**

- Daha ne kadar sürecek bu çaresiz bekleyişim

SIFATLARDA PEKİŞTİRME

*Sıfatlarda pekiştirme, anlatımı çekici hale getirmek, anlamı kuvvetlendirmek için çeşitli yollarla yapılır:

a) Pekiştirilecek sözcüğün ilk ünlüye kadar olan kısmı (ünlü dâhil) alınır. **"p,r,s,m"** harflerinden uygun olan biri getirilir. Daha sonra sözcüğün tamamı yazılır.

- Sarı >> Sa-p-sarı (çiçek)
- Beyaz >> Be-m-beyaz (gömlek)
- Temiz >> Te-r-temiz (sınıf)
- Katı >> Ka-s-katı (beden)
- Büsbütün, koskoca, apaçık, ipince, kupkuru, mosmor…

b) İlk maddeye ek olarak, **"p,r,s,m"** harflerinden sonra **"e,a"** harflerinin getirilmesi ile oluşur.

- Sağlam >> Sa-p-a-sağlam (araba)
- Yalnız >> Ya-p-a-yalnız (adam)
- Güpegündüz, düpedüz, çepeçevre

c) İkilemelerle pekiştirme yapılabilir.

- Kara kara bulutlar
- Yüce yüce dağlar
- Uzun uzun kavaklar

d) "mi" soru edatı ile pekiştirme yapılabilir.

- Güzel mi güzel araba
- Hoş mu hoş koku
- Geniş mi geniş oda

SIFATLARDA KÜÇÜLTME

*Sıfatlarda küçültme, **-cik, -ce, -cek, -imsi, -imtırak, -su,** ekleriyle yapılır.

- Ufacık ev
- Derince çukur
- Büyücek oda
- Yeşilimsi örtü
- Sarımtırak gömlek
- Çocuksu yüz

SIFATLARDA DERECELENDİRME

Sıfatlardan önce **"pek, çok, daha, en…"** gibi sözcüklerin getirilmesiyle derecelendirme yapılır.

Bu sözcükler **miktar zarfıdır**.

- "Kardeşin onlardan daha akıllı biridir." cümlesinde "daha" sözcüğü üstünlük,
- "En güzel kitap buydu." cümlesinde "en" sözcüğü en üstünlük,
- "Çok güzel çiçekleri vardı." "çok" sözcüğü aşırılık anlamı katmıştır.
- Pek nazlı kızımız var. pek sözcüğü aşırılık anlamı katmıştır.
- Sirkeden keskin bir koku geldi. -den ekiyle üstünlük sağlanmıştır.
- Fevkalade iyi bir kitap… fevkalade sözcüğü aşırılık anlamı katmıştır.

SIFATLARDA YAPI

Her sözcük türünde olduğu gibi **sıfatlar** da yapılarına göre üçe ayrılır:

1. Basit Sıfatlar
2. Türemiş Sıfatlar
3. Birleşik Sıfatlar

1. Basit Sıfatlar: Yapım eki almayan veya birleşik olmayan sözcüklerdir: **kara** yazı, **çirkin** sözler, **iri** güller, **bol** para...

2. Türemiş Sıfatlar: Yapım ekleriyle kurulmuş sıfatlardır. Türemiş sıfatlar, ad ve eylem kök ve gövdelerine yapım eki getirilerek kurulur.

Bilgili adam	**dünkü** maç	**çalışkan** öğrenci
tatsız şerbet	**içten** söz	**durgun** su
soğuk su	**korkak** adam	**ikiz** kardeş
büyük bina	**çürük** diş	**üçüncü** sınıf
inatçı çocuk	**evcil** hayvan	

Uyarı: Cümlede hem yan cümlecik kurup hem de cümlede sıfat görevi yapabilen **sıfat-fiillerin** hepsi türemiş sözcüktür. **Bütün fiilimsi ekleri, fiilden isim yapım ekidir**:

Görünen köy	**geçer** akçe	**tanıdık** sima...
okumuş adam	**atılacak** adımlar	
geçmiş mesele	eli **öpülesi** kadın	

3. Birleşik Sıfatlar: İki ya da daha çok sözcüğün birleşmesinden oluşan sıfatlardır. Birleşik sıfatlar yapılışları bakımından **ikiye ayrılır:**

a)Anlamca Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar: Birden fazla sözcüğün anlamca ve biçimce kaynaşıp birleşmesiyle oluşan sıfatlardır. Başka bir deyişle bitişik yazılan tüm birleşik sıfatlar, kaynaşmış birleşik sıfattır:

Açıkgöz kadın
Canciğer dost
Vatansever sanatçı
Pisboğaz çocuk
Mirasyedi gençler
Kahverengi elbise
Birkaç adam,
Herhangi bir öğretmen
Biraz zaman
Boşboğaz adam
Birtakım insanlar
Başıboş hayvan
Soğukkanlı kadın
Olağanüstü olay

b) Kurallı Birleşik Sıfatlar: Belli kurallara bağlı kalınarak oluşturulan sıfatlardır. Kurallı birleşik sıfatlar ayrı yazılan birleşik sıfatlardır. Bu sıfatlar aşağıda verilen kurallara göre kurulur:

- Sıfat tamlamalarının sonuna –**li, -siz** eki getirilerek yapılır:

  kısa saçlı çocuk
  yüksek duvarlı bahçe
  beş parasız adam

- Sıfat tamlamalarında adla sıfatın yeri değiştirilerek ada uygun bir iyelik eki getirilerek yapılır:

  yıkık duvar ⟶ **duvarı yıkık** bahçe
  ağır uyku ⟶ **uykusu ağır** insan
  geniş balkon ⟶ **balkonu geniş** ev
  tüten baca ⟶ **bacası tüten** ev

- Asıl sayı sıfatlarıyla kurulmuş sıfat tamlamalarına **-lik** eki getirilerek kurulur:

  kırk yıllık dostum
  iki günlük tatil
  bir aylık ihtiyaç
  üç günlük bebek

- İkilemelere **–li, -siz** eki getirilerek kurulur:

  akıllı uslu çocuk
  evli barklı adam
  derli toplu ev
  evsiz barksız insanlar
  tatsız tuzsuz yemek

- Renk isimleri sıfatlarla ek almadan birleşerek birleşik sıfat olur:

  açık mavi elbise
  koyu siyah saçlar

- Kimi isim tamlamaları sıfat görevinde kullanılabilir:

deniz mavisi gözler
başımın tacı annem
saman sarısı saçlar
dünya tatlısı torunum

- İsme "–den" ayrılma hali getirilerek yapılır.

Kulaktan dolma bilgiler
Gözden düşen ev

- Deyim + isim şeklinde yapılabilir.

Cana yakın arkadaşlar
Çenesi düşük insan…

Sıfatların Özellikleri

- **Sıfatlar isimlerden önce gelir**, önad denmesinin nedeni budur. Özel durumlar dışında İsimden sonra gelirse sıfat olmaz. Aşağıda verilen dizelerde pembe, **beyaz; yaşlı, mahzun** sözcükleri sözcük türü olarak isimdir:

- Senin dudakların pembe
  Ellerin beyaz,
  Al tut ellerimi bebek
  Tut biraz!
- Gözlerimiz yaşlıydı, gönüllerimiz mahzun
  Hepimiz memleketten konuştuk uzun uzun

Uyarı: Sıfat olarak kullanılan sıfat-fiillerin ve sıfat-fiil gruplarının devrik cümlelerde ya da dizelerde isimden sonra kullanıldığı olur:

- Gölgeler vardı ay ışığında büyüyen.
  (Ay ışığında büyüyen gölgeler vardı)
- Kardır yağan üstümüze geceden
  (Geceden üstümüze yağan kardır)

- **Sıfatlar her zaman tamlama halinde bulunur.** Sıfat tamlamasında tamlayan sıfat, tamlanan ise isimdir:

- *Güzel günler* göreceğiz çocuklar
  Motorları maviliklere süreceğiz
- Güzel / günler → sıfat tamlaması
  (sıfat) (isim)

- Birkaç örnek dışında **sıfatlar çekim eki almaz.** Sıfatlar; çokluk, iyelik, tamlayan ya da durum eki aldıklarında adlaşır.
  Sıcak havalarda yaylalara çıkarız.(sıfat)

  Sıcaklar mevsim normallerinin üstüne çıktı.
  (adlaşmış sıfat)

- İyelik eki almasına rağmen aşağıdaki örnekte "güzelim" sözcüğü sıfat görevindedir:

- Güzelim bahar rüzgârında ter kokuları
  İstanbul'u dinliyorum gözlerim kapalı

Uyarı: Bazı sıfat-fiiller iyelik eki alsa da sıfat görevi yapabilir:

- Yazdığı kitap çok sattı.

- **Bir isim birden fazla sıfat alabilir:**

- Kendimle yalnız kalmışken anladım
  Ürkek, cılız, korkak *hayal* de benmişim

- **Bir ad hem niteleme hem belirtme sıfatı alabilir:**

- Bu eski kitabı bana dedem vermişti.

- **Sıfat tamlamalarında bir sıfat, birden çok ad için kullanılabilir**:

- Yeşil *bağlar*, *bahçeler* içinde uyandık.

- **Sıfatlar, zamirleri de niteleyebilir.**

- İşyerinde başarılı kimseleri tespit edin.
- Arkadaşım meraklı biriydi.